

# OBSAH

ÚVOD .....	13
<b>I. PŘÍSTUPY K VALENCI SUBSTANTIV V ZAHRANIČÍ I V BOHEMISTICKÉ TRADICI .....</b>	<b>15</b>
<b>I.A Pojem valence substantiv .....</b>	<b>15</b>
<b>I.B Zahraníční přístupy k valenci substantiv .....</b>	<b>16</b>
I.B.1 Transformační generativní gramatika v zahraničí .....	16
I.B.2 FrameNet .....	17
I.B.2.1 Teoretické předpoklady FrameNetu .....	17
I.B.2.2 Substantiva v lexikální databázi FrameNetu .....	18
I.B.3 Nomlex a NomBank .....	20
I.B.3.1 Nomlex .....	20
I.B.3.2 NomBank .....	21
I.B.4 Model „smysl ⇔ text“ .....	21
I.B.4.1 Teoretická východiska pro chápání valence v rámci MST .....	21
I.B.4.2 Substantiva ve Výkladovém kombinatorickém slovníku současné ruštiny .....	22
<b>I.C Vývoj valenčních teorií substantiv v bohemistické tradici .....</b>	<b>23</b>
I.C.1 Standardní přístupy k valenci substantiv .....	23
I.C.2 Karlíkova modifikovaná valenční teorie .....	25
I.C.3 Transformační generativní gramatika v českém prostředí .....	27
I.C.4 Valence substantiv z hlediska lexikologického .....	28
I.C.5 Slovník slovesných, substantivních a adjektivních vazeb a spojení .....	29
<b>I.D Funkční generativní popis .....</b>	<b>31</b>
I.D.1 Základní charakteristika FGP .....	31
I.D.2 Valenční teorie FGP .....	33
I.D.2.1 Slovesná valence v FGP .....	33
I.D.2.1.1 Kritéria pro odlišení aktantů a volných doplňení .....	33
I.D.2.1.2 Kritéria pro odlišení obligatorních a fakultativních doplňení (dialogový test) .....	33
I.D.2.1.3 Struktura valenčního rámce slovesa .....	35
I.D.2.1.4 Kritéria pro určování aktantů a tzv. princip posouvání aktantů .....	35
I.D.2.1.5 Zavedení kvazivalenčních doplňení .....	36
I.D.2.1.6 Studium valence sloves s ohledem na jejich sémantickou třídu .....	37
I.D.2.2 Valence substantiv v FGP .....	37
I.D.2.2.1 Typy substantiv s valencí .....	38
I.D.2.2.2 Repertoár aktantů a volných doplňení u substantiv .....	38
I.D.2.2.3 Specifika deverbativ z hlediska zastoupení valenčních doplňení ve valenčním rámci .....	39
I.D.2.2.3.1 Substantiva označující děj .....	39
I.D.2.2.3.2 Posun k substantivnímu užití .....	40
I.D.2.2.3.3 Zabudování role .....	44

I.D.2.2.4	Vymezení okruhu substantiv zkoumaných v této práci	47
I.D.3	Substantiva v PDT-VALLEXu	48
<b>II.</b>	<b>VYBRANÉ OKRUHY ZKOUMÁNÍ V OBLASTI VALENCE DEVERBATIVNÍCH SUBSTANTIV</b>	<b>51</b>
<b>II.A</b>	<b>Verbální vs. dějová substantiva</b>	<b>51</b>
<b>II.B</b>	<b>Povrchové vyjádření valenčních doplnění deverbativ</b>	<b>52</b>
II.B.1	Hierarchie forem valenčních doplnění	53
II.B.2	Obecná pravidla pro posuny v povrchových realizacích participantů u substantiv označujících děj	54
II.B.3	Syntaktická (strukturní) homonymie Gen a Adj <sub>pos</sub> /Pron <sub>pos</sub>	56
II.B.4	Kombinatorika obsazování valenčních pozic a specifické posuny v povrchových realizacích participantů	58
II.B.4.1	Specifické posuny u substantiv označujících děj a u substantiv na postupu k substantivnímu užití	58
II.B.4.1.1	Úskali forem odpovídajících typickým posunům	58
II.B.4.1.2	Specifické posuny participantů nepropoziční povahy	60
II.B.4.1.2.1	Specifické posuny adverbálních strukturních pádů	60
II.B.4.1.2.2	Specifické posuny adverbálních nestrukturních pádů	61
II.B.4.1.2.3	Poznámky ke specifickým posunům participantů nepropoziční povahy	63
II.B.4.1.3	Specifické posuny participantu propoziční povahy (PPP)	63
II.B.4.1.3.1	Typy specifických posunů PPP	65
II.B.4.1.3.2	Možnosti vyjádření PPP u substantiv a jejich přijatelnost	70
II.B.4.2	Specifické posuny u substantiv se zabudovaným aktantem	72
II.B.5	Obecné principy při obsazování valenčních pozic deverbativ	73
II.B.5.1	Primární obecné principy	73
II.B.5.2	Sekundární obecné principy	74
II.B.6	Pokusy o algoritmizaci obecných pravidel	74
II.B.7	Slovosledné postavení valenčních doplnění deverbativ	78
II.B.8	Adjektivní vyjádření valenčních doplnění	80
II.B.9	Faktory ovlivňující valenční chování deverbativních substantiv	81
<b>II.C</b>	<b>Elipsy valenčních doplnění deverbativ</b>	<b>83</b>
II.C.1	Povrchová vypustitelnost valenčních doplnění	83
II.C.2	Elipsy a koreferenční vztahy ve valenčních strukturách substantiv	84
<b>II.D</b>	<b>Substantiva s dativní valencí</b>	<b>86</b>
II.D.1	Povrchové a hloubkové syntaktické funkce bezpředložkového dativu	86
II.D.1.1	Bezpředložkový dativ jako doplnění sloves	86
II.D.1.2	Bezpředložkový dativ jako doplnění substantiv	87
II.D.2	Frekvence bezpředložkového dativu	87
<b>III.</b>	<b>POUŽITÉ DATOVÉ ZDROJE A PROGRAMOVÉ NÁSTROJE (a jejich využití pro zkoumání valenčních vlastností substantiv)</b>	<b>89</b>
<b>III.A</b>	<b>Postup práce</b>	<b>89</b>
<b>III.B</b>	<b>Český národní korpus (ČNK)</b>	<b>89</b>
III.B.1	Korpusové manažery	90
III.B.2	Problémy při vyhledávání syntaktických vztahů v ČNK	90
III.B.2.1	Slovosledné postavení valenčního doplnění	90
III.B.2.2	Konkurence dvou valenčních struktur	92
III.B.2.3	Přesnost vyhledávání v ČNK	92

III.B.3	Vyhledávání dativních doplnění substantiv v ČNK	93
III.B.3.1	Vyhledávání dativních doplnění u konkrétních substantiv	93
III.B.3.2	Obecný dotaz vyhledávající substantiva následovaná dativním doplněním	94
<b>III.C</b>	<b>Pražský závislostní korpus (PDT)</b>	97
III.C.1	Tři roviny anotací PDT	97
III.C.1.1	Morfologická rovina	97
III.C.1.2	Analytická rovina	98
III.C.1.3	Tektogramatická rovina	98
III.C.2	Vyhledávání syntaktických vztahů v PDT pomocí nástroje NetGraph	99
III.C.3	Vyhledávání substantiv s dativním doplněním na analytické rovině PDT	100
<b>III.D</b>	<b>Vyhodnocení vyhledávání v obou korpusech</b>	106
III.D.1	Lemmatizace a problém polysémie	106
III.D.2	Relativní četnost dativních doplnění ze statistického pohledu	107
<b>IV.</b>	<b>SUBSTANTIVA JAKO SOUČÁST SLOŽENÝCH PREDIKÁTŮ V PDT</b>	109
<b>IV.A</b>	<b>Složené predikáty z hlediska sémantiky</b>	109
IV.A.1	Sémantické vlastnosti slovesné části SP	111
IV.A.2	Sémantické vlastnosti jmenné části SP	111
<b>IV.B</b>	<b>Složené predikáty z hlediska valence</b>	112
IV.B.1	Valence slovesné části složených predikátů	112
IV.B.1.1	Formy a funkce třetího valenčního doplnění slovesné části SP s CPHR(4)	113
IV.B.1.2	Změny ve valenčním rámci oproti bezpříznakovému užití sloves	114
IV.B.2	Konkurence mezi valenčním doplněním slovesa a substantiva	115
IV.B.3	Valence jmenné části složených predikátů	116
IV.B.3.1	Vlastní valenční doplnění jmenné části SP	116
IV.B.3.2	Přebírání valenčních doplnění od slovesné části SP	118
IV.B.4	Totožnost valenčních členů slovesné a jmenné části	120
IV.B.4.1	Sdílení valenčních členů	120
IV.B.4.2	Problematika aktuálního členění v rámci složených predikátů	121
IV.B.4.2.1	<i>Postavení neshodného přívlastku jmenné části SP</i>	121
IV.B.4.2.2	<i>Valenční doplnění jmenné části SP jako zdroj neprojektivních konstrukcí</i>	122
IV.B.4.2.3	<i>Křížení vazeb slovesné a jmenné části v rámci SP</i>	123
IV.B.4.2.4	<i>Křížení vazeb v rámci nominalizovaného SP</i>	125
IV.C	Díleční závěr	126
<b>V.</b>	<b>ADNOMINÁLNÍ DATIV ODPOVÍDAJÍCÍ POZICI DATIVU ADVERBÁLNÍHO</b>	127
<b>V.A</b>	<b>Substantiva s valenčním rámcem obsahujícím potenciálně tři bezpředložkové pády</b>	127
V.A.1	Úvodní poznámky	127
V.A.1.1	Výběr zkoumaných substantiv	127
V.A.1.2	Různá povaha Patientu	128
V.A.1.3	Východiska pro zkoumání valenčních vlastností substantiv dávání a substantiv mluvení	128
V.A.1.4	Rozdíly mezi verbálními a dějovými substantivy	129
V.A.1.5	Významové posuny (označení děje vs. posun k označení „substance“)	129
V.A.2	Substantiva dávání	130
V.A.2.1	Vymezení substantiv dávání na pozadí jejich základových sloves	130
V.A.2.2	Zastoupení lemmat verbálních a dějových substantiv dávání v ČNK	131
V.A.2.3	Různé významy substantiv dávání z hlediska výskytu dativního doplnění	132

V.A.2.4	Verbální substantiva dávání .....	133
V.A.2.5	Dějová substantiva dávání .....	134
V.A.2.6	Srovnání valence verbálních a dějových substantiv dávání .....	134
V.A.2.7	Možnosti vyjádření Patientu při současném vyjádření Adresátu .....	135
V.A.2.8	Možnosti vyjádření Aktora při současném vyjádření Adresátu .....	136
V.A.2.9	Plné zastoupení valenčního rámce (tj. vyjádření všech tří aktantů) .....	137
V.A.2.10	Problematika složených predikátů u substantiv dávání .....	139
V.A.2.11	Dílčí závěr .....	140
V.A.3	Substantiva mluvení .....	141
V.A.3.1	Vymezení substantiv mluvení na pozadí jejich základových sloves .....	141
V.A.3.2	Zastoupení lemmat verbálních a dějových substantiv mluvení v ČNK .....	141
V.A.3.3	Participant „informace“ .....	142
V.A.3.3.1	<i>Nominalizace participantu „informace“ pomocí substantiva</i> .....	144
V.A.3.3.1.1	Slovesa mluvení s Patientem propoziční povahy ve formě bezpředložkového akuzativu .....	145
V.A.3.3.1.2	Substantiva mluvení s Patientem propoziční povahy ve formě bezpředložkového genitivu .....	146
V.A.3.4	Substantiva mluvení s Adresátem .....	148
V.A.3.4.1	<i>Různé významy substantiv mluvení z hlediska výskytu dativního doplnění</i> .....	148
V.A.3.4.2	<i>Možnosti vyjádření ADDR u substantiv mluvení</i> .....	149
V.A.3.4.3	<i>Verbální substantiva mluvení</i> .....	149
V.A.3.4.4	<i>Dějová substantiva mluvení</i> .....	150
V.A.3.4.5	<i>Srovnání valence verbálních a dějových substantiv mluvení</i> .....	151
V.A.3.4.6	<i>Možnosti vyjádření Patientu při současném vyjádření Adresátu</i> .....	151
V.A.3.4.7	<i>Možnosti vyjádření Aktora při současném vyjádření Adresátu</i> .....	155
V.A.3.4.8	<i>Plné zastoupení valenčního rámce (tj. vyjádření všech tří aktantů)</i> .....	157
V.A.3.4.9	<i>Problematika složených predikátů u substantiv mluvení</i> .....	159
V.A.3.5	Dílčí závěr .....	160
V.A.4	Srovnání valenčního chování substantiv dávání a substantiv mluvení .....	161
V.A.5	Další substantiva s valenčním rámcem obsahujícím potenciálně tři bezpředložkové pády .....	163
<b>V.B</b>	<b>Substantiva s dalšími valenčními rámci obsahujícími dativ</b> .....	165
<b>VI.</b>	<b>ADNOMINÁLNÍ DATIV ODPOVÍDAJÍCÍ POZICI ADVERBÁLNÍHO AKUZATIVU NEBO GENITIVU</b> ...	167
<b>VI.A</b>	<b>Substantiva odvozená od sloves mluvení s ADDR(4) nebo ADDR(2)</b> .....	168
VI.A.1	Různé formy vyjádření Adresátu u substantiv odvozených od sloves mluvení s ADDR(4) nebo ADDR(2) .....	169
VI.A.1.1	Adresát vyjádřený bezpředložkovým dativem .....	169
VI.A.1.2	Adresát vyjádřený bezpředložkovým genitivem .....	171
VI.A.1.3	Adresát vyjádřený pomocí předložkových vazeb .....	173
VI.A.2	Užití různých forem vyjádření Adresátu jako náznak posunu ve významu substantiva .....	174
VI.A.3	Faktory podporující specifické posuny Ak → Dat/PS a Gen → Dat/PS .....	176
<b>VI.B</b>	<b>Substantiva s PAT(3) přejatým od slovesné části složených predikátů</b> .....	177
VI.B.1	Typy substantiv s PAT(3) přejatým od slovesné části SP .....	177
VI.B.2	Faktory podporující specifický posun Ak → Dat u substantiv vstupujících do SP .....	178
VI.B.3	Rozdíly mezi substantivy vstupujícími do SP a substantivy mluvení .....	178
VI.B.4	Různé formy vyjádření Patientu u substantiv vstupujících do SP .....	178
VI.B.4.1	Patiens vyjádřený bezpředložkovým dativem .....	179
VI.B.4.2	Patiens vyjádřený bezpředložkovým genitivem .....	180
<b>VI.C</b>	<b>Substantiva označující výsledek děje</b> .....	182
<b>VI.D</b>	<b>Dílčí závěr</b> .....	183

<b>VII. DATIVNÍ VALENCE U DEVERBATIVNÍCH SUBSTANTIV SE ZABUDOVANOU ROLÍ</b> .....	185
<b>VII.A Výběr zkoumaných substantiv</b> .....	185
<b>VII.B Derivační program</b> .....	186
<b>VII.C Ověřování valence činitelských jmen, zejména doplnění s významem ADDR</b> .....	186
VII.C.1 Vymezení zkoumaných činitelských jmen .....	186
VII.C.2 Vyhledávání dokladů činitelských jmen s valenčním doplněním v dativu .....	187
VII.C.2.1 Vyhledávání v ČNK (SYN2000) .....	187
VII.C.2.2 Vyhledávání v PDT .....	188
VII.C.3 Činitelská jména s Adresátem v genitivu nebo ve tvaru posesiva .....	189
VII.C.3.1 Doklady s Adresátem vyjádřeným pomocí genitivu .....	189
VII.C.3.2 Doklady s Adresátem vyjádřeným pomocí posesiva .....	189
VII.C.4 Srovnání počtu výskytů různých forem Adresátu u činitelských jmen .....	189
<b>VII.D Ověřování valence pojmenování nástrojů a pojmenování míst</b> .....	190
<b>VII.E Substantiva s ADDR(3) a zabudovaným Patientem</b> .....	191
<b>VII.F Specifický posun Dat → Gen / Adj<sub>pos</sub>/Pron<sub>pos</sub> u substantiv se zabudovaným aktantem</b> .....	192
VII.F.1 Porušení obecných pravidel pro posuny v povrchových realizacích participantů .....	192
VII.F.2 Strukturní homonymie u substantiv se zabudovaným aktantem .....	193
VII.F.3 Důsledky posunu ve významu substantiv pro význam zkoumaného valenčního doplnění .....	193
<b>VII.G Dílčí závěr</b> .....	194
<b>ZÁVĚR</b> .....	195
<b>SEZNAM ZKRATEK</b> .....	197
<b>OBRÁZKY</b> .....	198
<b>TABULKY</b> .....	199
<b>LITERATURA</b> .....	201
<b>SUMMARY</b> .....	207
<b>REJSTŘÍK</b> .....	217